

Riksantikvaren
postmottak@ra.no

Deres ref
24/00686-1

Vår ref
2024/3929 MORRAM

Dato
02.05.2024

Hørings svar – Riksantikvarens forslag til «Bevaringsstrategi kystens kulturmiljøer»

Universitetsmuseet i Bergen (UM) viser til høringsbrevet datert 01.03.24 med forslag til «Bevaringsstrategi for kystens kulturmiljøer» vedlagt. Riksantikvaren ønsker spesielt tilbakemelding på bevaringsstrategiens avgrensing og deltema. Selv om dette har vært vårt utgangspunkt har vi funnet det nødvendig med en del mer overordnede kommentarer som vi likevel håper en kan ta hensyn til i den endelige utformingen av strategien.

Generelle bemerkninger

Vi finner det positivt at strategien har en målsetning om å favne bredt. Tematikken er utvilsomt viktig og relevant i et framtidsperspektiv. På et overordnet nivå ser vi likevel at det ville ha vært hensiktsmessig med en klarere presisering av bevaringsstrategiens rolle i det praktiske kulturminnevernet. I det første avsnitt heter det f.eks. at «*Bevaringsstrategien for kystens kulturmiljø skal være et verktøy for en samlet innsats og et felles engasjement for å prioritere tiltak knyttet til kystens kulturmiljø*» (s. 1). I denne sammenhengen hadde det vært ønskelig med en konkretisering av hvordan strategien skal driftes og ikke minst finansieres. Det nærmeste en kommer en konkret økonomisk satsing er bruken av kulturminnefondet (s.6). Her ser vi at dokumentet ville ha tjent på en særlig avklaring på Riksantikvarens rolle i forhold til bevilgninger, muligheter og omfang.

I forordet heter det at «... *bruk og forvaltning av kulturmiljøer kan gi steder økt kvalitet, gi muligheter for næringsutvikling og bidra til god ressursbruk og sirkulærøkonomi. Bevaringsstrategien for kystens kulturmiljøer vil derfor se bevaring, bruk og utvikling i sammenheng*» (s. 2). Dette er utvilsomt positivt. Men, vi er urolige om dette også innebærer at innsatsområdet først og fremst innbefatter kulturmiljø som tydelig kan bidra til økonomisk bærekraft? Skal dette sees på som strategiens underliggende premiss for prioritering? Vi savner her en mer eksplisitt klargjøring. Vi vil dessuten advare for de konsekvenser et slikt premiss kan få for de kulturminner og kulturmiljø som ikke så tydelig kan bidra til økonomisk utvikling. Dette gjelder for eksempel mange av kystens kulturminner under bakkenivå som i stigende grad er utsatt for ødeleggelse som en følge av globale klimaendringer med havstigning, erosjon, økt stormaktivitet og gjengroing som konsekvens.

Kunnskapsproduksjon og forskning er i liten grad fremhevet i strategien. Fokus er mer på bevaring gjennom bruk og økonomisk utvikling. Dette er et paradoks siden verken bevaring og konservering, eller opplevelse og utvikling lar seg gjennomføre uten at dette sees i samband med forskning og kunnskapsproduksjon. I denne sammenhengen er det etter vår

Telefon 55580000
postmottak@uib.no
Internett www.uib.no
Org no. 874 789 542

Universitetsmuseet i Bergen,
Fornminneseksjonen
post@fms.uib.no

Postadresse
Postboks 7800,
5020 Bergen

Besøksadresse
J. Frielesgt. 1
5007 Bergen

Saksbehandler
Morten Ramstad
55584944
morten.ramstad@uib.no

oppfatning selvmotsigende at universitetsmuseenes i liten grad er omtalt, siden vi står som de sentrale forsknings- og kunnskapsprodusenter i den museale sektoren i Norge. Vi mener dessuten at en gjennomgående under strategiens punkter om utfordringer og muligheter burde ha lagt til rette for aktiv kartlegging og forskning. Her vil vi anbefale en satsing på strategiske midler, for eksempel gjennom bruk av FoU prosjekter.

Med sin tilknytning til universitetene og de store forskningsmiljøer er universitetsmuseene videre den sentrale samhandlingspartner i kulturminnefeltet for forståelsen av de globale klimaendringene og virkingen av disse i fortid, nåtid og framtid. Vi skulle her spesielt ønsket oss at handlingsdelen tydeligere hadde beskrevet de statlige og politiske målsetninger relatert til overvåking, sikring og innsamling av data fra kulturmiljøer som allerede er sterkt truet eller ødelagt på grunn av klimaendringene. Vi avsluttet de generelle kommentarene med en oppfordring om at forvaltningsmuseene i større grad føres opp på listen over aktive samarbeidspartnere.

Bevaringsstrategiens avgrensning og deltema

UM finner det fornuftig med en avgrensning til saltvannenes kystmiljøer. Valget av en slik overgripende avgrensning ligger tett opp til vellykkede strategiske satsninger innen kulturmiljøforvaltningen i andre europeiske land. Her vil vi gjerne fremheve English Heritage (Storbritannia) sitt mangeårige arbeid med *Historic Seascape Characterization* (HSC). En styrke med HSC er nettopp at den favner landskapets historie på en helhetlig måte, og tar hensyn til store tidsdybder, med langsomme natur- og kulturprosesser så vel som raske enkelthendelser forårsaket eksempelvis av ekstremvær eller hundreårsflommer.

Vi mener at det er positivt at en har valgt å ta utgangspunkt i avgrensede deltema og ser at dette vil være med på å strukturere, samordne og skape økt effekt og gjennomslagskraft. Derimot er det en klar svakhet i bevaringsstrategien at det mangler en tidsmessig avgrensning for deltemaenes funksjonstid, etterfulgt av prosess for evaluering. UM anbefaler derfor at dette inkluderes, f.eks. gjennom at gjeldene strategi har en varighet på fem år, etterfulgt av en evaluering samt en strategisk vurdering av nye deltema og satsingsområder.

Tidsdybde er et begrep som blir nevnt flere steder i dokumentet. Innledningsvis heter det f.eks. at: «*Sjøveien har stor tidsdybde, og sporene strekker seg tilbake til den tidligste bosettingen i landet. Langs leia har det siden steinalderen vært kontakt mellom mennesker, handel og vareutveksling. Slik handel og vareutveksling økte betydelig utover i jernalderen. I denne perioden var det også omfattende kontakt med kontinentet*» (s. 8). Dette er godt utgangspunkt. Men, når det kommer til den praktiske oppfølgingen ser vi at det er manglede systematikk når det gjelder inkludering av de lange tidslinjer i landskap og kulturmiljø. Slik vi leser bevaringsstrategien kan det se ut som om den primært omhandler kulturmiljø fra de seneste 2-300 årene.

Etter vårt syn tar dermed strategien for lite hensyn til de av kystens kulturmiljø som dateres før 1537 f.Kr, tilsvarende 95% av tidsdybden siden de første mennesker koloniserte norskekysten. Slik mister strategien en klar prioritering på de lange linjer som fins i marint liv og maritim tilpasning og snevrer dette inn til de siste århundres kulturmiljø. Dersom en virkelig tar på alvor å gjenspeile de langsiktige prosessene i landskapet, så bør deltemaene i større grad inkludere de forhistoriske kulturmiljøene, og det arkeologiske kunnskapsperspektivet.

Vi ønsker også å kommentere bevaringsstrategiens geografiske avgrensing. Det presiseres at: «*det vil være svært viktig at strategiens virkeområde omfatter hele kysten fra svenskegrensen til Kirkenes, og at vi langs denne langstrakte kysten trekker inn kulturmiljøer fra alle tidsepoker*» (s.4). Dette oppfatter selvsagt UM som udelt positivt. Vi ser likevel utfordringer når det gjelder den geografiske representativiteten siden en har valgt å vie ett av tre utvalgte deltema til «*Ferie og friluftsliv langs kysten*» (deltema 3). Behovet for dette deltemaet understrekes gjennom en presisering av at «*Store deler av kysten på Østlandet og Sørlandet er under sterk utbyggingspress*» (s.18).

Dette er utvilsomt et stort lokalt problem, men spørsmålet blir i hvilken grad dette er en stor utfordring andre steder enn langs en svært liten geografisk del av kysten? Selv om vi anerkjenner at tematikken også kan ha relevans for kulturmiljø utenfor Østlandet og Sørlandet, så er de etter vår mening i langt mer begrenset grad. Sett i forhold til de store utfordringene en står ovenfor i bevaringen av kulturmiljøene langs den langstrakte norske kysten, særlig knyttet til følgende av de globale klimaendringene, stiller vi oss derfor undrende til at Riksantikvaren allerede i den første bevaringsstrategi for kystens kulturmiljø har valgt en så vidt snever geografisk avgrensing for et av deltemaene.

UM forslag til deltema og undertema

På bakgrunn av det ovenstående har vi valgt å foreslå et større, mer generelt deltema med tilhørende undertemaer. Disse mener vi belyser noen akutte kunnskapshull, knyttet til reelle bevaringsproblemer.

Deltema: Den lange kystens og den lange tidens kulturarv

Vi ser et klart behov for et deltema som kunne sette søkelys på de generelle utviklingslinjene, og se på både regionale og historiske endringer. Et slikt tema kan med fordel legges til universitetsmuseene, der det allerede finnes mye kunnskap og aktive tverrfaglige forskningsmiljøer. Styrken ved å knytte et bredt undertema til universitetsmuseene ligger ikke bare i museenes tilknytning til forsknings- og utdanningsmiljøer, men også i at eksisterende infrastrukturer og kunnskapsmiljøer kan knyttes effektivt til bevaringsstrategien.

Undertema: Ytterkysten av Norge, et velbevart arkiv over maritim mestring gjennom 11.000 år

I vårt forrige innspill til de ulike bevaringsstrategiene, uttrykte vi bekymring for at teksten som omhandlet kystens kulturmiljø var for lite konkret når det gjaldt bevaringsutfordringer for arkeologiske kulturmiljø langs ytterkysten (innspill datert 14.06.21 og 10.05.22). Konkret viste vi til et vidt spekter med velbevarte kulturminner som i sum reflekterte et kystorientert levemønster med stor tidsdybde. Dette omfatter særlig kulturmiljøer som befinner seg på ytterkysten fra Agder i sør til Finnmark i nord. Denne karakteriseres av en i global målestokk svært lite landheving siden sen-glasiat tid slik at maritim aktivitet gjennom mange tusen år er samlet i et begrenset belte. Følgen er at kulturmiljøer med tilhørende boplasser, naust, strandtufter, kulturlag, møddinger, gravanlegg, kystlynghei, bergkunstfelt, hellegrøper etc. befinner seg i eller like ved nåtidens strandsone. I det samme kulturmiljøet finner vi historisk sesongmessig miljøer knyttet til fiskebruk, nødhavner, fangstanlegg, ankringsplasser og annet. Dette er følgende miljøer som vil være spesielt utsatt for ødeleggelser ved en heving av havnivået og økt frekvens av ekstremvær. Relativt sett små endringer i havnivå, som en stigning på 0,5 m, får dermed på ytterkysten svært alvorlige konsekvenser for både forhistoriske og historiske kulturminner og kulturmiljø.

Dessuten, store deler av denne ytterkysten framstår som relativt urørt av moderne tiltak og bebyggelse og mange steder er det få eller ingen moderne naturinngrep. Det karakteristiske treløse landskapet vi finner her minner om landskapet som møtte de første pionerne for mer enn 11.000 år siden, mens den særegne floraen har røtter tilbake til lyngheidrift i forbindelse med etablering av jordbruk for nærmere 4000 år siden. Opplevelsen av disse kulturmiljøene ved havet egger fantasien og åpner opp for en helt særegen form for nærhet med fortidens mennesker, på tvers av tid og rom. Dette er et kulturmiljø som ikke bare er utsatt for umiddelbar fare, men som vi også har liten kjennskap om og som det derfor haster å sikre mer kunnskap fra. En spesifikk satsing og fremheving av ytterkysten foreslås derfor som et eget underdeltema

Undertema: Kystnære undervanns miljøer

Et forslag til et undertema som både er aktuelt og trenger en bevaringsstrategi, er de tidlig postglasiale undervannslandskapene og steinalderboplassene som finnes i Norge. De er spredt over hele landet, men er konsentrert til Sørlandet, den nordlige delen av Vestland og den nordligste ytterkysten fra Lofoten til Vesterålen. Internasjonalt finnes det allerede store nettverk som studerer denne typen kultur- og naturmiljøer, men det er ikke etablert en helhetlig strategi for Norge. I tillegg til at denne typen kulturminner har et stort vitenskapelig potensial for å studere de tidligste periodene av kysthistorien, kan søkelys på disse kulturminnene også bidra til innhenting av viktige miljødata. Med eksempler fra Storbritannia og andre steder egner et slikt fokusområde seg også for folkeforskning og frivillighet, samt samarbeid mellom de ulike museene, den regionale og nasjonale forvaltningen.

Vennlig hilsen

Björn Nilsson
Avdelingsleder

Morten Ramstad
Seksjonssjef

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen håndskrevet signatur